

גיטין פא

משה שווערד

1. תפארת יעקב מסכת גיטין דף פא עמוד א

במשנה כתב לגרש אשתו ונמלך ב"ש אומרים פסלה מן הכהונה. קשיא לי גט מקושר דתקנו רבנן משום דכהנים קפדנים לב"ש מה הועילו בתקנתן דהא בלא"ה נפסלה לכהונה. [1] וצ"ל דדוקא אם כבר נגמר כל הגט ס"ל לב"ש דנפסלה לכהונה אבל כל עוד שלא נגמר כתיבתו לא נפסלה ובגט מקושר מאריכיין בין קשר לקשר ובתוך כך חוזר בו, [2] ואפשר לומר עוד דהיינו דוקא כשתתמו בו העדים ג"כ אבל בלא חתמו העדים בכתיבה לבד לא נפסלה, מיהו לפי זה נצטרך לומר דעידי חתימה נמי כרתי כפי שיטת הרי"ף פרק המגרש הלכך כיון שהחתים עדים נפסלה אבל למ"ד דע"ח לא כרתי רק לראי' בעלמא בודאי עיקר הפסול בכתיבה תליא ואפילו לא חתמו העדים נפסלה לב"ש:

2. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף פא עמוד א

מתני' כתב לגרש את אשתו ונמלך ב"ש אומרים פסלה מן הכהונה. בראשונים משמע דסברת ב"ש היא דמשום מעלה שעשו ביוחסין גזרו כתיבה אטו נתינה דבכתיבה כבר יש ריח הגט ומשו"ה פסולה לכהונה. אבל החת"ס ביאר בדרך אחרת דהנה תוס' לעיל (ע"ט ע"ב ד"ה ב"ש סברי) כתבו בשם הירושלמי דסברת ב"ש דפוטר אדם את אשתו בגט ישן הוא לשיטתם דסברי שאין מגרשין אשה אלא א"כ מצא בה ערות דבר, משו"ה בגט ישן ליכא למיחש דביחוד שנתייחד עמה בא עליה דהרי אסורה עליו מצד ערוה דאי לאו הכי לא היה מגרשה, וה"נ הוה טעמא דב"ש בהא דלקמן (פ"א ע"א) במגרש ולנה עמו בפונדקי דלב"ש אינה צריכה גט שני והיינו מהאי טעמא דלא חיישינן שבא עליה דהרי גירשה משום ערוה, וא"כ לפי"ז אפשר לבאר דברי ב"ש שבכהן שפסלה לכהונה והיינו שבזה שכתב גט מראה לנו שמצא בה דבר ערוה שצריך לגרשה א"כ מהכתיבה כבר היא הוכחה ומשו"ה פוסלה מן הכהונה נמצא דהפסול לכהונה הוא לא מצד ליתא דגרשה אלא משום ליתא דערוה וזנות ושהכתיבה הוכיחה לנו זאת, ודלא כמשמעות הראשונים שבכאן שפסלה לכהונה הוא משום ליתא דגרשה.

ולדבריו צ"ב קצת דקיי"ל דכהן המגרש את אשתו כותב גט מקושר דכיון דאין יכול להחזירה אחר שגירשה תקנו שיכתוב גט מקושר כדי שיחזור בו מהגט בינתיים, והנה בשלמא לדעת הראשונים כאן שכתב לגרש ונמלך פוסל מן הכהונה הוא מטעם גזירה א"כ צריך שתהיה כתיבה גמורה שיהיה שייך לומר ריח הגט שתהיה גזירה, אבל לדעת החת"ס דהוה משום הוכחה על איסורה א"כ בתחילת הכתיבה כבר ישנה הוכחה ע"ז א"כ מה רוח לן בזה שיכתוב גט מקושר הא בתחילתו הוכיח דאסורה לו ופסלה עליו כבר מתחילת הכתיבה ואיך יוכל לחזור ליקחנה, רק אם נאמר דגם לחת"ס כל מה ששייך ראייה על איסור ערוה היינו רק בגמר הכתיבה וצ"ב.

3. גרש ירחים מסכת גיטין דף פא עמוד א

(נד) במשנה כתב לגרש את אשתו ונמלך בית שמאי אומרים פסלה מן הכהונה. ויש לדקדק הא בית שמאי סבירא ליה לא יגרש אשתו אלא אם כן מצא בה ערות דבר, ומטעם זה כתבו התוספות לעיל (עט, ב ד"ה בית שמאי) דסבירא ליה לבית שמאי דפוטר אשתו בגט ישן, וכיון דמצא בה ערות דבר בלאו הכי פסולה מן הכהונה. ויש לומר דלביית שמאי אין זה רק לכתחילה, אבל אם גירשה בלא ערות דבר נמי מגורשת, כדלקמן שלהי מכילתין (ז, א), ואם כן שפיר יש לומר לעיל דאמרי בית שמאי פוטר אשתו, היינו לכתחילה, אם כן ע"כ במצא בה ערות דבר איירי, דאם לא כן בלאו הכי לא יגרשנה, אבל הכא דנקט כתב לגרש, היינו אפילו בלא ערות דבר, אם כתב לגרש פסלה, ועיין מה שכתבתי בלשון התוספות ד"ה דורות:

4. שעורי הרב (סולובייצ'יק) מסכת גיטין דף פא עמוד א

כתב לגרש את אשתו ונמלך

א. שיטת בית שמאי

איתא במשנה, כתב לגרש את אשתו ונמלך ב"ש אומרים פסלה מן הכהונה. ונראה שפסול כהונה זו דב"ש אינו מדין ריח הגט (יבמות נב א), שגדר ריח הגט הוא מעשה גירושין בלי חלות גירושין, ובכתיבת הגט

ליכא אפילו התחלת מעשה גירושין. אלא נראה שפסול כהונה דב"ש הוא מחשש שע"י כתיבת הגט יצא קול שמטיל ספק שמא נתגרשה ונאסרה לכהונה, וא"כ פסול יוחסין הוא ולא פסול גירושין. וכן נראה ממ"ש רש"י (ד"ה ב"ש), שב"ש "מחמירים בקדושת יוחסין שאוסרין אותה לכהונה מפני כתיבת הגט".

5. ספר ארץ הצבי [ס' כד]

ומן ההכרח צ"ל דאין כאן ב' טעמים נפרדים לפסול גט כזה, אלא הכל טעם אחד הוא, דבגדר דין לשמה ביאר רבנו הגר"ד שיחי', דגט אשה שונה משאר שטר קנין דעלמא בזה, דבכל שאר שטרי קנין, כתיבת השטר הוא רק הכשר החפצא של הקנין, ומעשה הקנין היינו — מסירת השטר. משא"כ בגט אשה, דילפינן מקרא דבעין כתיבה לשמה, והיינו — דצירוף הכתיבה והנתינה ביחד הוא מעשה הקנין של הגירושין, וממילא, כמו בנותן גט לאשה דעלמא קודם שקידשה, על מנת שתתגרש בו לאחר שיקדשה, דאינו גט, דקיי"ל דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כמו כן הכותב גט לאשה דעלמא — קודם שקדשה, אדעתא לגרשה באותו גט לאחר שיקדשה, אינו גט, דתחילת הגירושין צריכה להיות משעת כתיבת הגט. זוהי כוונת

ט. שיטת ב"ש בריח הגט

ובזה יש להבין אף את שיטת ב"ש (גיטין פא.), דהכותב לגרש את אשתו ונמלך, ב"ש אומרים פסלה מן הכהונה, וב"ה חולקים. וכפי שהרגילנו רבנו לומר שריח הגט גדרו מעשה גירושין בלי חלות גירושין, לכא' יקשה, דהלא נמלך, ולא היה כאן שום מעשה גירושין, וא"כ למה אסורה לכהונה. וע"פ היסוד הנ"ל ניחא, דכתיבת גט לשמה היא תחילת מעשה הגירושין. אלא דלפי"ז יל"ע בטעם ב"ה שמתירים. ונראה להסביר שיטת ב"ה ולומר דהיינו טעמיהו, דנהי דכתיבת הגט היא תחילת מעשה הגירושין, מ"מ לא מיקרי ריח הגט בכתיבה לחד עד שעת נתינה, שהוא גמר מעשה הגירושין. א"נ י"ל דהיינו טעמא דב"ה, דרק אמרינן שכתובת הגט מיקריא תחילת מעשה הגירושין אם יוצא לבסוף

שהוא מגרשה בגט זה, דאז איגלאי מילתא למפרע דמשעת כתיבה כבר התחיל מעשה הגירושין, אבל כאן, שלבסוף לא נתן לה את הגט, בכה"ג לא מיקריא הכתיבה אפי' תחילת מעשה הגירושין.

6. שו"ע אה"ע סימן ו

אבל אם נתן לה גט על תנאי ולא נתקיים התנאי, אינו כלום ואינו פוסל.

7. כתב סופר מסכת גיטין דף פא עמוד א

מתני'. ובית הלל אומרים אף על פי שנתנו לה על תנאי ולא נעשה התנאי כו'. הרי"ף מיייתי כאן אבל נתן לה גט ואמר הרי את מגורשת ממני חוץ מכל אדם מפסלה לכהונה מקרא דאשה גרושה מאישה (להלן פב ב), בתשובת מהרי"ט סימן מ"ט ונ' הקשה, מאי שנא מגרש חוץ דאין הגט מהני מהתורה ואיכא ריח הגט, ומאי שנא במגרש על תנאי ולא נתקיים התנאים דמותרת לכהונה. ולפע"ד הדבר פשוט, דבמגרש חוץ הוא רוצה בגירושין לכל הפחות מעצמו וגרושת הלב היא רק מהתורה, גט כזה לא מהני כיון שמשוייר ואין זה כריתות, מכל מקום לכהונה נפסלה משום דעתו ונתינה שלו לגירושין, אבל במגרש על תנאי ולא נתקיים התנאי, גם רצונו לא היה לגרש רק בקיומא של תנאי, וכשלא נתקיים התנאי גם לפי דעתו ורצונו אינה מגרשה, ולכן אפילו ריח הגט אין כאן מעיקרא, כן נראה לי נכון ופשוט מאד.

8. שערים מצויינים בהלכה

דף פא. משנה כתב לגרש כו' אע"פ שנתנו לה על תנאי, ולא נתקיים התנאי לא פסלה לכהונה. [כתב בתשרי הרא"ש (כלל מה-כג) שנשאל, אם כהן יכול לגרש על תנאי אם ימות ואם יעמוד מחליו אם מותרת לו, וזה שכתב דפשיטא דיכול לגרשה, ומותרת לו, ואפי' ריח גט אין כאן כיון שלא נתקיים התנאי כדאיתא במשנה והלכה כב"ה] ועוד ראייה מגמ' יומא (יג.) דמתקנין לכ"ג אשה אחרת כו', ושקיל וטרי בגמ' עד שמסיק דהוא מגרש שתיהן על תנאי, והשתא אי אסורה לחזור לו, נמצא שהיא בלא תעשה, והתורה אמרה (אחרי טז-ו) "וכפר בעדו ובעד ביתו", אלא ודאי דמותרת לו. וכן פסק בשו"ע (אהע"ז סי' ו.)

9. חדושי הרמב"ן על מסכת גיטין דף פא/א

דילמא ונתן קאמרי תצא. מפורש בתוספות משום שקול זה לא לחנם יצא אלא לאוסרה על בעלה, וכיון שכתובה אינה כלום אלא לדברי ב"ש ודאי משום נתינה יצא הקול:

10. ספר אבני מילואים סימן מז ס"ק ה

[ה] ואסורה לכהן משום קול הגירושין פ' המגרש (דף פ"ח) במתני' יצא שמה בעיר מקודשת הרי זו מקודשת מגורשת הרי זו מגורשת ע"ש והיינו קול מגורשת דאסורה לכהן ע"ש: ואיכא למידק לפי מ"ש הרמב"ם פט"ז מהל' סנהדרין (ה"ו) ז"ל אין צריך שני עדים אלא בשעת מעשה אבל האיסור עצמו בעד א' יוחזק כיצד אמר עד א' חלב כליות הוא זה כלאי הכרם הפירות אלו גרושה או זונה אשה זו ואכל או בעל בעדים אחר שהתירה בו הרי זה לוקה אעפ"י שעיקר האיסור בעד אחד עכ"ל, וכיון דע"א נאמן לומר גרושה או זונה אשה זו אלמא ס"ל דגרושה או זונה הוי לי' דין איסורין וע"א נאמן בו וא"כ ודאי דה"ה עד מפי עד נאמן בו דבכל איסורין דע"א נאמן עד מפי עד נאמן וא"כ הא דתנן קול מגורשת הרי זו מגורשת דהא קלא לא הוי עד שישמעו עדים מפי עדים כשרים ובזה מדינא תהא אסורה לכהן כיון דבכל מקום דע"א נאמן באיסורין ה"ה בעד מפי עד ואפי' קרוב או פסול נאמן באיסורין ואפי' חוץ לב"ד נאמן ע"א באיסורין כמבואר אצלינו. בש"ש (ש"ז) [ש"ו] פ"א ע"ש:...

ואפשר דאפי' לדעת הרמב"ם אין עד אחד נאמן לומר זו אשה גרושה או זונה אלא קודם שנשאת לכהן ובא להעיד דאסורה לכהן אבל כל שנשאת כבר לכהן ובא ע"א להעיד גרושה או זונה להוציאה מבעלה בזה ה"ל דבר שבעררה להוציאה מבעלה וכמ"ש בקו' ש"ש ש"א פ"י ע"ש:

ובזה נראה הא דפריך בגמ' שם ואסרינן לה אגבא והא אמר רב אשי כל קלא דבתר נישואין לא חיישינן לה ופי' רש"י קס"ד דהכי קאמר אשת כהן שיצא עלי' קול פ' נתגרשה היום הרי זו מגורשת ואסורה לישב עוד תחתיו ע"ש ומסיק דהכי קאמר יצא שמה בעיר מקודשת הרי זו מקודשת מקודשת ומגורשת הרי זו מגורשת מ"ט קול ושוברו עמו ע"ש:

11. שערים מצויינים בהלכה

דורות אחרונים מכניסין פירותיהן כו' כדי לפטור מן המעשר. משמע דאין כאן עבירה ח"ו, אלא מספר לנו היאך נשתנו הדורות בענין להדר אחר המצות, ואיתא נמי במס' ברכות (לא:): "מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה ופוטרה ממעשר, ומשמע דמותר לאדם להשתמט באופן שיהא פטור מהמצוה. וכן מצינו במס' שבת (יט.) מפליגין בספינה ג' ימים קודם השבת, אע"פ שיצטרך לחלל שבת. וכן במס' פסחים (ע:): תניא יהודה כו דורתאי פירש הוא ובנו והלך וישב לו בדרום, ופרש"י רחוק מירושלים כדי שלא יתחייב בפסח, והא דרב אשי לא הסכים עמו, זהו משום שהפריש עצמו מן שאר חכמים שלא עשו כן, ומפני התבדלות מהם לא הסכים,

שהיה יחיד בזה. ובאליה רבה ה' סוכה (סי' תרמ ס"ק כג) מבואר דמותר לילך בדרך רחוק קודם סוכות אע"פ שלא יוכל להעמיד שם סוכתו, ומסתמין על דברי רש"י במס' סוכה (כה:): "אבל הפמ"ג (שם א"א ס"ק טו) מסופק בזה. ועי' מה שכתבנו לעיל (עו: ד"ה משום) בשם הרשב"ם, דהטעם דאסור לצאת מא"י לחו"ל משום שמפקיע עצמו מן המצות. ועי' בגמ' קידושין (לג.) יכול יעצים עיניו מקמי דלימטיה זמן חיובא דכי מטי זמן חיובא הא לא חזי ליה דקאים מקמיה, ת"ל (קדושים יט-לב) "תקום... ויראת", ופרש"י יש לך לירא מן היוצר היודע מחשבותיך שאתה מבקש תחבולות להפטר ממצותו.

12. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף פא עמוד א

ואמר רבב"ח אר"י בא וראה... דורות הראשונים מכניסים פירותיהם וכו'. ונראה בביאור הדברים דלכאנ"ל קשיא ממ"נ אי אסור לגרום שיפטרו א"כ לא הוה חומרא אלא דין ואי לא מה חומרא שייך, ונראה דהרי אכילת עראי אינה מחוייבת בתרו"מ, א"כ דורות הראשונים לא סמכו על היתר זה אלא כשמגיע זמן הגורן הכניסו הכל לבית כדי לקבוע כדי שיחויבו במעשר משא"כ דורות האחרונים עשו כל טעדי שיהיו פטורים, שודאי מצד שורת הדין לא עברו איסור אבל יש כאן עבירה על רצון ה' שיגיע לכהנים חלקם ויש כאן דררא של גזל השבט כמו שמצינו שהק' התוס' (לעיל כ"ה ע"א ד"ה שני, עיין שם) שכותבים המוכרים לא מעושר חשודים על גזל שהרי גוזלים השבט.

13. עיין ספר תוספת ברכה

SEE ADDENDUM ATTACHED

14. תוספות על גיטין דף עט/ב

ב"ש סברי לא אמרינן גזרה שמא יאמרו גיטה קודם לבנה. בירושל' מפרש דאזלי לטעמיהו דב"ש אית להו בפ' המגרש (לקמן דף צ.) לא יגרש אדם את אשתו אא"כ מצא בה דבר ערוה הלכך מזוהמת היא בעיניו ואינו בא עליה וב"ה אית להו אפילו הקדיחתו תבשילו יכול לגרשה ואינה מזוהמת בעיניו ויאמרו כי בא עליה וכי הא' גוונא פליגי לקמן (דף פא.) במגרש ולנה עמו בפונדקי למאן דמוקי לה בלא ראוה שנבעלה:

15. דבר יעקב מסכת גיטין דף פא עמוד ב

[א] וב"ה סברי אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות - פי' ובעל לשם קידושין. לכאורה קשה דליכא עדי קידושין. מבארים הר"ן והרשב"א שמיידי בנתיחה בפני שנים, וגם מיידי שהוא [הבעל] ראה את העדים, אבל אם ראו אותו שני עדים, והם אינם נראים לו אינה מקודשת, לפי שאדם יודע שהמקדש ללא עדים אינה מקודשת, הלכך כשבעל לא לשם קידושין בעל. [עיי' לעיל עג. אות יט].
וא"ת והא בעינן אמירה לקידושין, שיאמר הרי את מקודשת, וכאן לא אמר שבעל לשם קידושין [כמש"כ רש"י]. מבאר הב"ש [סימן לג - ה] דמ"מ כיון שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות הוי כאילו אמר. ונראה כוונתו כמש"כ הקה"י [קידו' סימן ו] שבקידושין צריך אמירה כדי שיהיה ברור שכוונתם לשם קידושין, וכיון שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ברור שכוונתם לשם קידושין [בלי אמירה].

16. דבר יעקב מסכת גיטין דף פא עמוד ב

[ב] אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות - א. נחלקו הפוסקים האם יש חזקה זו גם באופן שבל"ה עובר איסור. המל"מ [גירו' י - ח] מביא תשובת הרשב"א שכתב שאם היתה נדה, כיון שחזינן שבא עליה ולא איכפת לו מאיסור כרת דנדה, גם לא איכפת לו לבעול בעילת זנות, ואינו מתכוון לשם קידושין.
האבנ"מ [סימן לג - א] מביא תשובת הרשב"א [סימן קפא] שאינו סובר כן, דכתב הרשב"א לגבי אשת איש ששהתה כמה ימים עם אדם אחר, ואח"כ גירשה בעלה, ואח"כ שוב הבעול נתיחד עמה, אמרין דבעל לשם קידושין, ואף על פי שאסורה לבעול מה"ת ולא איכפת לו מהאיסור, מ"מ אומרים אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות...

ב. רע"א [בתוס' רע"א למשנה אות צא] והחת"ס [ד"ה המגרש] מקשים [על השלט"ג והרשב"א] מהא דתנן המגרש אשתו ולנה עמו בפונדקי, לפי ב"ה צריכה גט, וקשה דתבעה להינשא צריכה לישב ז' נקיים משום דם חימוד, וא"כ אם בא עליה מיד עובר באיסור וא"כ ראייה שאע"פ שעובר איסור אומרים שאינו עושה בעילתו בעילת זנות...

רע"א מתרץ שליכא קושיה על השלט"ג [כעין סברת האבנ"מ], דרק במחזיר גרושתו שכל האיסור יחול מחמת הקידושין, אומרים שאין כוונתו להחיל איסור, משא"כ הכא אף על פי שעובר באיסור אחר, אומרים דמ"מ כוונתו לשם קידושין כדי להיפטר מאיסור דזנות, אבל לפי הרשב"א קשה שגם בכה"ג אומרים שכוונתו לבעילת זנות.

17. תוספות על יבמות דף קז/א

טעמא דב"ש לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. וקשה לר"י דבפ' הזורק (גיטין דף פא. ושם) גבי המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי דאמרי ב"ש אינה צריכה הימנו גט ומפרש בגמרא טעמא דסברי אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואין לנו לחוש שקדשה בביאה אלא בא עליה בלא קדושין ותיירץ דשאני התם דכיון דגירשה ונתייחד עמה גלי אדעתיה שבעילתו בעילת זנות אבל הכא שהיה מתחלה דרך נישואין או בעלמא שאין הוכחה אין לנו לומר שיעשה בעילתו בעילת זנות:

18. רמב"ם יד החזקה הלכות גירושין פרק י

(יט) הורו מקצת הגאונים שכל אשה שתבעל בפני עדים צריכה גט חזקה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות והגדילו והוסיפו בדבר זה שעלה על דעתם עד שהורו שמי שיש לו בן משפחתו חוששין לו ולא תתייבם אשתו שמא שחרר שפחתו ואחר כך בא עליה ויש מי שהורה שודאי שחרר שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וכל הדברים האלו רחוקים הם בעיני עד מאד מדרכי ההוראה ואין ראוי לסמוך עליהן שלא אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגירשה בלבד או במקדש על תנאי ובעל סתם שהרי היא אשתו ובאשתו הוא שחזקתו שאינו עושה בעילתו בעילת זנות עד שיפרש שהיא בעילת זנות או שיפרש שעל תנאי הוא בועל אבל בשאר הנשים הרי כל זונה בחזקת שבעל לשם זנות עד שיפרש שהוא לשם קדושין ואין צריך לומר בשפחה או בגויה שאינה בת קדושין שאין חוששין להן כלל והרי הבן מהן בחזקת גוי ועבד עד שיודע בודאי שנשתחררה אמו או נתייירה.

19. ריטב"א על גיטין דף פא/א

אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מחלוקת כשראוה שנבעלה דב"ש סברי אדם עושה בעילתו בעילת זנות אבל לא ראוה שנבעלה אינה צריכה הימנו גט שני. ולא שני לן בין נשואה לארוסה כלל כיון שראוה שנבעלה, ודלא כמתני', דקיי"ל כר' יוחנן, וכתב הרמב"ם דהני מילי באשתו או בארוסתו אמרינן דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אבל בפנויה בעלמא לא ואין חוששין לקדושין (מ"ה), אבל הבא על שפחתו יצאה לחירות וכמו שכתבנו למעלה, אבל הרב אלפסי ז"ל פסק כסתם מתני', ואפשר משום דתלמודא אמר ור' יוחנן דאמר כי האי תנא אלמא דלית הלכתא כוותיה אלא כסתם מתני', ועוד דסמך אידך אמורא שאמר משמיה דר' יוחנן הלכה כסתם משנה דבכל דוכתא מקשינן הכי להדיא ולא מתרצינן אמוראי ניהו אלא אגב הדחק היכא דלא משכח תירוצא למילתא אלא בהכי:

20. גליוני מנחת חן

האם גם בפנוי' אמרינן דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות.
ע"י ברא"ש שכתב דה"מ בגרושתו או בארוסתו, אבל בפנוי' אין חוששין כלל ותלינן ודאי בזנות דהא פנוי הבא על הפנוי' עשה זונה ולא חיישי' כלל לקידושין. וע"י ברשב"א שכתב דנושא אדם אנוסת אביו ואפילו אנסה בפני' ב' ע"כ דל"א האי כללא אלא בגרושתו או בארוסתו.
וע"י ברמב"ם (פ"י מהל' גירושין הי"ט) שהביא שהורו הגאונים שכל אשה שתיבעל ה"ז צריכה גט חזקה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ודברים אלו רחוקים הם בעיני עד מאד ואין לסמוך עליהם שלא אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגירשה כלכד או במקדש על תנאי ובעל סתם. שהרי אשתו הוא ובאשתו יש חזקה, אבל בשאר נשים הרי שבעל הוי בחזקת זנות עד שיפרש לשם קידושין.
וע"י שם באור שמח שביאר, דהגאונים והרמב"ם נחלקו בביאור האי חזקה דלהגאונים הוי משום חומר האיסור דאמרינן דמסתמא אינו חפץ לעשות עבירה ולהכי בועל לשם קידושין, משא"כ לשי' הרמב"ם ושאר ה"ר הוי סברא, באשתו דהגם שגירשה כיון דבא עליה מסתמא נתפייס עמה, או בעשה תנאי ובעל סתם אמרי' דמסתמא נתפייס, וכתב דנפק"מ בבא עליה נדה דבזה כבר ליתא האי סברא דאין חפץ לעשות איסור וליכא האי חזקה לשי' הגאונים ולשי' הרמב"ם לא שנא.

21. דבר יעקב מסכת גיטין דף פא עמוד ב

ב. הפוסקים דנו לגבי נישואין אזרחיים, דהיינו איש ואשה שחיים ביחד ונרשמו כנשואים במשרדים האזרחיים, האם דינם כנשואים ע"פ ההלכה.

לפי פשוט דברי הרמב"ם מי שבא על הפנויה אין הסברא של אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, אלא דכתב הריב"ש [סימן ו' הובא בקצרה במל"מ גיר' י - יט] דאפשר שה"מ אם בא עליה דרך מקרה, אבל אם גר איתה ביחד בקביעות, י"ל שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. והריב"ש דן שאפשר לומר להפך, שאם רואים שאינו רוצה לקדשה כדת משה וישראל, גם לפי הגאונים תולים שעושה בעילת זנות, וכך מסיק הריב"ש.

השו"ע [סימן קמט - ו] מביא דברי הריב"ש שפסק, איש ואשה שנישאו זה לזה בחוקות הגוים אף על פי שמתירחים זה עם זה בכל יום, אין חוששין להם משום קידושין. וכ"פ הרמ"א [סימן כו - א].

וכתבו המהר"ם שיק [אה"ע סימן כא] והבית יצחק [אה"ע סימן כט - י] שלפי הריב"ש נישואין אזרחיים אינם נישואין וא"צ גט. וכ"פ הבית אפרים [אה"ע סו"ס מב] בשם השאג"א, והמנחת אליעזר [ח"ג סימן יב] והאחיעזר [סימן ל]. לעומתם פסקו הצפנת פענח [סימן כו] והמלמד להועיל [סימן כ] דיש להחמיר ולהצריך גט. ובמי שאינה שומרת הלכות נדה יש עוד סניף להקל ע"פ הרדב"ז [כ"כ החלקת יעקב ח"א סימן א].
האגרות משה [אה"ע סימן עה] מיקל היכא דא"א להשיג גט, להתירה ללא גט במקום עיגון.

22. שערים מצויינים בהלכה

משנה כנסה בגט קרה. ע"י ברש"י דתקון רבנן גט מקושר משום כהנים קפדנים כו'. ע"י בגמ' כ"ב (קס:) אתרא דכהני הוו דקפדי טובא כו'. ובמס' קידושין (ע:) איתא, אם ראית כהן בעזות מצח אל תהרהר אחריו דכתיב (הושע ד-ד) "ועמך כמריבי כהן". פ"י שהם קפדנים ורתחנים. ובמס' יומא (כג.) איתא, מעשה בשני כהנים שהיו רצין ועולין בכבש, קדם א' מהן לתוך ד"א של חבירו, נטל סכין ותקע לו בלבו. והטעם שהם רתחנים משום שהם לומדי תורה, וע"י במס' שבת (כ.) כהנים זריזים הם, ופרש"י שכולם היו בני תורה וחרדים. וא"כ זה גורם להם להיות רתחנים וקפדנים, וכדאיתא במס' תענית (ד.) האי צורבא מרבנן דרתח, אודייתא הוא דמרתחא ליה, ופרש"י שיש לו רוחב לבו מתוך תורתו, ומשים ללבו יותר משאר בני אדם.

23. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף פא עמוד ב

הנח לשלשה במקושר דלאו דאורייתא. והדברים צ"ב דא"כ למה דוקא קרוב כשר ולא כשאר החתימות שעבד וגזלן נמי כשרים, ונראה פשוט בביאור הדברים דבן ננס שחולק עליה דר"ע ס"ל דאין לחשוש שיאמר שחרריה וכו' כיון דאין חתימתו מחייבת כאן א"כ לא יבואו לומר, דיאמרו מי ביקש כזאת חתימה כלל ולא צריך לו, וא"כ נראה דהשלישי שמצד התקנה צריך לחתום יש כאן מקום חשש כיון דצריך חתימתו יאמרו שעבד כשר או ששחררו משא"כ על קרוב אין חשש דהכל יודעים שהוא קרוב כסברת ר"ע.

24. שערים מצויינים בהלכה

דף פב. כי אתו לקמיה דר' אמי א"ל צא והשלים עליו עבד מן השוק. פרש"י אם הביאו גט מקושר לפניו, שלא הזמין עדים למנין קשריו, והסופר והעדים בפניו, ועדיין לא נמסר לה. ופירשו התוס' דלא נמסר לה מפני שהעדים לא חתמו עדיין. וכ"כ הריטב"א. וע"י בר"ן שדן אי צריך דוקא להשלים כל העדים קודם הנישואין, מפני שהתנאי הוא בגופו של הגט, והבעל רצה שכולן יחתמו, או דמהני גם לאחר הנישואין. וע"י בתומים (ח"מ סי' מה ס"ק יז) ובתפארת יעקב.

1. דף על הדף מסכת גיטין דף פא עמוד ב

בגמ': אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות.

בבאר מים חיים (ויצא) הקשה, כיצד נכשל יעקב בהיותו עם לאה וסבור היה שזה רחל, הלוא אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ואם לבהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה, צדיקים עצמם לא כל שכן.

ותירץ, שבזדאי נתן הקדוש ברוך הוא בלב יעקב, שיכניס מורא בלבבו על רמאותו של לבן אולי רימהו ונתן לו את לאה תחת רחל, וחזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וכיון לשם קידושין.

על פי זה פירש את הפסוק (בראשית כט, כה) 'ויהי בבוקר והנה הוא לאה' ולמה נאמר 'והנה' ולא נאמר 'וירא', אלא שבבוקר כשראה שזאת לאה אמר, הנה זאת לאה שחשבתי עליה בלילה.

2. דף על הדף מסכת גיטין דף פא עמוד ב

במשנה: כנסה בגט קרח.

ופירש רש"י: 'גט קרח - וכו', משום כהנים קפדנים וכו'. בוזר הקדוש (ויקרא כז, א) איתא, 'וכהנא מסטרא דימינא קא אתי, ורחוקא הוא מן דינא', וכעין זה איתא בפרשת נשא (קמח, ב), 'וחסד ה' מעולם ועד עולם - אילין דינן כהני דאתי מסיטרי דחסד', לפי זה הקשה ברשפי אש השלם (נט), למה כהנים קפדנים, הרי הם ממידת החסד.

ותירץ, שגם למידת החסד ישנם שתי אפשרויות, או להשתמש אתה בלי גבול, (כלומר להיטיב לכל אחד, בלי חשבון) או, להשתמש אתה במידה וגבול, כלומר שלמי שאינו ראוי - לא להיטיב. ולכן הכהנים הם קפדנים, כלומר שאף על פי שהם ממדת החסד, אבל הם משתמשים אתה עם גבולות, ולכן הם גם קפדנים.

3. עיין ספר תוספת ברכה

בנים אתם לה' אלהיכם (י"ד א')

וזכר אחד אמר (פרשה בהר, כ"ה נ"ה) כי לי בני ישראל עבדים, אמרו על זה (ב"ב י' א') בזמן שישאל עושין רצונו של מקום נקראו בנים, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום נקראו עבדים.

ובהשקפה ראשונה נראה, כי הסברא הפוכה, כי הלא הבן לעולם יחשב ויקרא בן גם בעת שאינו עושה רצונו של אב, יען כי איך שיהי אביו הוא, ויחס זה לא יוכל להשתנות וכמש"כ תוס' ביבמות כ"כ ב' דשם כן כולל אפילו ממזר (וע' מש"כ בפ' אמור כ"א ט' בפ' ובת איש כהן). ולא כן העבד, כשאינו עובד לפי רצון האדון איזה עבד הוא, ולא יכין לו כלל השם עבד.

אך אפשר לפרש זה עפ"י המבואר במנחות (מ"א א'), כי יש מצות כאלה שאעפ"י שמבטלים אותם בכ"ז אין נקראים עוברים על המצות, כמו למשל, כי ידוע, אשר חובת ציצית הוא בבגד של ארבע כנפות, אבל מי שאין לו

בגד כזה, של ארבע כנפות, אין מהויב לעשות לו בגד כזה כדי להביא עצמו לידי חיוב ציצית.

והנה זה שאין לו בגד מן הארבע כנפות ומשתדל לעשות לו בגד כזה כדי להתחייב בציצית — איש כזה נקרא עושה רצונו של מקום. כי רצון ה' הוא למצות ציצית, והוא דומה לבן שמשדל לעשות רצון אביו אף במקום שיכול להפטר ממנו, וכמו דמצינו ביעקב, שאעפ"י שיצחק ביקש רק מטעמים לאכול, וכן רבקה אמרה לו והבאת לאביך ואכל — אעפ"י כן רצה להנאות ליצחק אף במה שלא דרש והביא לו גם יין, כמבואר בקרא (פ' תולדת, כ"ז כ"ה) ויבא לו יין, וישת, וגם כי אמרו אכל ולא שתה אכילתו דם, וזה תחילת חולי מעים (שבת מ"א א'), אבל זה שאינו משתדל לעשות לו בגד כזה כדי להביא עצמו לידי חיוב ציצית ולמלאות בזה רצון ה', איש זה נקרא עבד, שדרך העבד רק לפטור את חובתו ואינו משתדל לעשות רצון אדונו בדבר שעפ"י חובת עבד פטור.

ועפ"י זה שבארנו יש להעיר בדברי הט"ז לאו"ח סימן כ"ה ס"ק א', שכתב דיש מעלה למצות ציצית על מצות תפילין, שציצית נוהגות גם בשבת ויו"ט, ולא כן תפילין, ולפי מה שבארנו יש יתרון מעלה לתפילין על ציצית, שהם, התפילין, הם מצוה חיובית, בלי כל תנאי, בעוד שמצות ציצית תלוי בתנאי אם יש לו בגד של ארבע כנפות, ואם אין לו פטור, ואפשר שיפטר מזה לעולם, אם לא יהי' לו בגד של ד' כנפות.

וכעין ענין חיוב מצות ציצית שבארנו איתא בגמרא ברכות (ל"ה ב'), כי מדינא אין הטבל (כלומר, תבואה שלא נפרשו ממנה תרומה ומעשר), מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית (כלומר, פתח כניסה ויציאה מן הבית, משום דכתיב (פ' תבא) בערתי הקודש מן הבית), ולכן דורות הראשונים שהשתדלו למלא רצון ה', כבן את אביו, כמו שציירנו, היו מכניסין פירותיהם דרך שערי החצר והבית כדי לחייבן במעשר, ודורות האחרונים שרצו רק למלאות חובותיהם במה שהיובים מפורש, כמו העבד שרוצה רק למלא החוב הנראה, כמו שבארנו, היו מכניסין פירותיהם דרך גגות ותצרות, כדי לפטרן מן המעשרות*).

(*) ואמנם אפשר לפרש עוד ענין אמצעי מסבוב חיוב ופטור במעשר והכונה בזה עפ"י טעם זה, כי דורות הראשונים היתה אמונתם ובטחונם בהשגחה לברכה עפ"י הפרשת מעשר, כפי הדרשה עשר תעשר — עשר בשביל שתתעשר (עיין תענית ט' א'), והיו חזקים ונאמנים בבטחון זה, לכן היו מביאים עצמם לחיוב מעשר כדי לזכות בברכתו, אבל דורות האחרונים לא הי' בטחונם חזק בזה, לא היו משתדלים להביא עצמם לידי חיוב זה, והוציאו בדרך פטור, כמבואר.

וכן כתבו איזה פוסקים לענין מצות השבתת שאור קודם הפטת. כי גם זה שאין לו שאור וממילא אין לו מה לבאר, ישתדל להביא שאור לתוך ביתו כדי שיוכל לקיים מצות עשה דתשבתו.

ועפ"י המבואר בארנו ענין אחד בדיני לקט שכחה ופאה, כי בעוד שדיני לקט ופאה באו כתומם בסתם בלא תשלום שכר עליהם (פ' קדושים, י"ט ט' וי') הנה במצות שכחה באה ברכה מיוחדת, למען יברכך ה' בכל מעשה ידיך (פ' תצא, כ"ד י"ט), וצריך טעם במה יתרון מצות שכחה על מצות פאה ולקט כי באה עליה ברכה בצדה.

ובארנו עפ"י הידוע, דיש בכח אדם לעשות לו תחבולה שלא ישכח מה שעליו לזכור, וזה הוא שיעשה לו איזה סימן וציון ממשי, וכאשר יביט בהסימן יזכור מה שעליו לזכור, וכמו שנוהגים רבים שקושרים איזה דבר בצואריהם (או בידיהם), וכאשר יביטו על הסימן יזכרו ענינם, וזה מרומז בפסוק דמשלי (ג' ג') קשרם על גרגרותיך (בס' משלי בא השם גרגרות תמורת השם צואר, כמו שם (פסוק כ"ב) וחן לגרגרותיך) כתבם על לוח לבך, כלומר, לכשתקשר דבר על צוארך לסימן יהי זה לך בטחון לזכירה כמו שכותבים על לוח לבך (ועיין עוד מזה לפנינו בסוף פרשה וישב בפסוק ולא זכר שר המשקים את יוסף).

ולכן בענין מצות שכחה, מכיון שהי' יכול להפטר מחוב זה (לתת לעניים) על ידי שיעשה לו סימן שלא לשכוח והוא לא עשה כזה כדי שיתחייב במצות צדקה לעניים (כמש"כ לגר ליתום ולאלמנה יהיה) ונחשב לו זה כאלו מביא עצמו לחיוב מצוה זו, לכן ראוי על זה לברכה מיוחדת, כמבואר בענין.

וכן נראה לפרש בירושלמי שביעית (פרק ו' הלכה א') על הפסוק בשופטים (י"א ג') ויברח יפתח מפני אחיו וישב בארץ טוב — זו סוסייתא (שם מקום), ולמה נקרא שמה טוב, מפני שפטורה מן המעשרות, מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל אך מחוץ לגבולה ונחשבת לחוץ לארץ. ולכאורה הוא לפלא, שיקראו למקום בשם „טוב“ על שם שפטור ממצוה, ולא שמענו כזה מעולם, וזה חותם כלימה וקלון על מעשה המצות בכלל.

וצריך לומר, דאנשי המקום ההוא רצו לפטור חובת המצוה רק עפ"י המפורש, ומה שהי' להם פתח להפטר ממנה היו מקבלין ברצון, ולאות על זה, כי רוצים רק בהמפורש בתורה, נתנו סימן לדבר שם „טוב“ עפ"י המאמר הידוע אין טוב אלא תורה, וסייעו כונת השם לענינם שרצו.